

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI
TOSHKENT SHAHAR MUHANDISLIK TA’LIMI ASSOTSIATSIYASI
O‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH VA
PSIXOLOGIK - PEDAGOGIK
RESPUBLIKA TASHXIS MARKAZI

XALQ TA’LIMI TIZIMIDA O‘QUVCHILARNI **KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH:** **MUAMMO VA ULARNING YECHIMLARI**

mavzusida xalqaro ilmiy - amaliy konferensiya

MATERIALLARI TO‘PLAMI

TOSHKENT–2022

b) asosiy mehnat operatsiyalari: mehnat quroli bilan qanday faoliyatni amalga oshirish imkoniyati mavjudligini aniqlash va qaysi sohalarda ishlatish mumkinligini bilish;

v) ishlab chiqarish jarayonidagi operatsiyalarning rolini to'g'ri tasavvur qila olish;

g) operatsiyalarning yangi variantlarini qidirib topish uchun harakat qilish;

d) asosiy qurollar va vositalar; qo'l asboblardan – chilangar, xirurg, g'ijjakchi, kamon otuvchi kabi kasb egalari foydalanadi;

j) mehnat sharoitlari: kasb tanlovchini qurshagan tabiiy muhit va sharoitlar, kishilar va hokazolar.

Shuni unutmazlik lozimki, ilk o'spirinlik davrida yuksak insoniy hislarni hamda milliy qadriyat va an'nlarni o'zida mujassam etishlari orqali kasbga yo'nalganliklari ijobiy natijalarga olib kelishi bilan bir qatorda jamiyatda o'z o'rinlariga ijobiy ta'sir etishini unutmazlik lozim.

Ilk o'spirinlik davri nihoyatda nozik davr bo'lib, bu davr sohiblari biror narsadan ko'ngillari tez qolishi yoki aksincha nihoyatda tez kirishib ketishlari mumkinligini psixolog tatqiqotchi olimlar tez - tez takrorlab turadilar. Mazkur holatning mohiyati shundaki, aksariyat yoshlar "bu sohada muvaffaqiyatga erisha olmasam, mana bu yo'nalishda o'zimni sinab ko'raman" degan tushunchaga ega bo'ladilar.

Ilk o'spirinlik davrida yuksak insoniy hislarni takomillashuvi va yangi bosqichga o'tish davri hisoblanadi, shuning uchun bu davrda sport, san'at va ijod kabi sohalarda yoshlarning erishadigan yutuqlari orqali dunyoga tanilishlari oson kechadi. Ana shu yutuqlarni saqlab qolish hamda shu sohani ustasi bo'lib qolishlarida yuksak insoniy hislarni shakllanganligi darajasiga bog'liq bo'ladi.

Yuqoridagi mulohazalarga asoslanib, ilk o'spirinlarni o'z qiziqishlari, mayl, ehtiyoj, iqtidor, qobiliyat, ko'nikma va malakalarini hisobga olgan holda kasb tanlashga yo'naltirish jamiyatning rivoji uchun puxta zamin hozirlaydi. Bu davrda to'g'ri tanlangan kasb kelgusidagi mehnat jarayoni aks etishi bilan bir qatorda yuksak insoniy hislar asosida milliy qadriyatlarimiz avloddan avlodga bekami - ko'st o'tib borishiga imkon yaratadi.

MUSTAQIL TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNI KASB - HUNARGA YO'NALTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

G.M.Musaxanova - TDIU katta o'qituvchi

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, professional ta'lim, o'quv loyiha metodi, tashkilotchilik qobiliyati, mustaqil faoliyat, mustaqil fikr.

Keyingi yillarda hukumatimiz tomonidan ta'lim sohasini hususan, professional ta'lim, oliy ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qator me'yoriy - xuquqiy hujjatlar qabul qilindi. Mazkur me'yoriy - xuquqiy hujjatlarda uzluksiz ta'lim tizimini yanada

takomillashtirish, yuqori ma'naviy - axloqiy va kasbiy talablarga javob beruvchi, malakali mutaxassislarni tayyorlash tizimini yaratishga asosiy e'tibor qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi "Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora - tadbirlar to'g'risida"gi PF - 5812 - sonli Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 7 avgustdagi "Mamlakatimizda uzluksiz boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus professional ta'lim tizimini tartibga soluvchi normativ - huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 466 - sonli Qarorlari mazkur muammoning yanada dolzarbligini ko'rsatadi.

Bugungi kunda o'quvchilarni kasbga yo'naltirishda asosiy e'tibor ularning mustaqil fikr yuritishiga, aqliy va ijodiy faollikka erishishga qaratilgan mashg'ulot turi mustaqil ta'lim olishlariga qaratilmoqda. Mustaqil ta'limning asosiy maqsadi ham o'quvchining dars va darsdan tashqari faoliyati va faolligini ta'minlashga yo'naltirilgan shart - sharoit yaratish, mustaqil fikrlash va kasbiy mas'uliyatni his qilishga qaratilgan ijodiy jarayonni tashkil etishdan iborat.

Bizningcha, mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda ular tomonidan amalga oshiriladigan mustaqil faoliyatini bir nechta afzalliklari mavjud, ular quyidagilar:

Bugungi kundagi eng dolzarb g'oyalar va tendensiyalar bilan tanishish, shaxsiy ta'lim dasturlar va undagi qiziqarli, muammoli mavzular, dolzabb bilimlar, yuqori motivatsiya, vaqtni tejash, samaradorlik, muloqot doirasini kengaytirish, eng yaxshi professor - o'qituvchilardan o'rganish, bepul ta'lim olish. Shunday ekan, bugungi kunda ijtimoiy - iqtisodiy taraqqiyotning talablariga muvofiq, mustaqil ta'lim asosida o'quvchilarning erkin ijodiy tafakkuri va shunga qaratilgan pedagogik g'oyalar samaradorligini kafolatlovchi ta'lim mazmnrnini takomillashtirishga erishish eng asosiy maqsadimiz hisoblanadi.

Ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim jarayonini tashkil etishga motivatsiyani uyg'otish, maqsadni to'g'ri qo'yish, mustaqil ta'lim jarayonini tashkil etuvchi ta'lim resurslari ro'yxatini tuzish, kundalik ish tartibini rejalashtirish, ayni kundagi ta'limdagi taraqqiyot, rivojlanish, yangiliklarni kuzatib borish kabilarni kiritish mumkin:.

Bizga ma'lumki, zamonaviy globallashuv sharoitida har kuni millionlab voqealar yuz bermoqda, ulkan miqdordagi yangi ma'lumotlar paydo bo'lib, eskisi dolzarb bo'lmay qolmoqda, shular tufayli turli sohalardagi tendensiyalar o'zgarib bormoqda.

Hozirgi professional ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkillashtirishda fan darsliklari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan fan darsliklari uchun didaktik materiallar tanlashda quyidagi tamoyillarga asoslanish muhim hisoblanadi:

- fan darsligi uchun tanlangan materiallarning ijtimoiy tafakkur asosida umuminsoniy qadriyatlarga javob beradigan darajada bo'lishini ta'minlash;

- har bir fan yuzasidan tayyorlangan o'quv - uslubiy materiallar mazmunini yangicha g'oya va fikrlar, interfaol ta'lim metodlari, ma'lumotlar bilan boyitib borish;

- kasb-hunarga oid ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida o'quvchilarning dunyoqarashi, ma'naviyati, tafakkurrini milliy istiqlol ruhida shakllantirish va rivojlantirish kabi ishlarni amalga oshirish nazarda tutiladi.

Rivojlangan davlatlar tajribasidan ma'lumki, ma'naviyatli, madaniyatli, yuksak axloqli komil inson, eng avvalo, o'z Vatanini sevmog'i, ajdodlari yaratgan bebaho ilmy - hunar javohirlarini egalamog'i, milliy urf - odat va qadriyatlarimizdan xabardor bo'lmog'i lozim. Shunga asosan, xalq tomonidan yaratilgan, insonlar turmush tarzi bilan uzviy bog'langan milliy amaliy ta'lim namunalaridan har bir o'tiladigan fan darsligi uchun materialar tanlashda foydalanish o'quvchilarning ma'naviyati, madaniyatini va estetik dunyoqarashini shakllantirishga yordam beradi.

Ma'lumki, qadriyatlar amal qilish doirasiga ko'pa milliy, mintaqaviy va umuminsoniy turlarga bo'linadiki, ulardan kasb-hunarga yo'naltirishda o'zaro bog'liqlik va uyg'un holatda foydalanishning estetik jihatdan tarbiyaviy ahamiyati kattadir.

Har bir o'quvchida turlicha qiziqish va qaysidir qobiliyat yaxshi rivojlangan bo'ladi. Ularning bu qiziqishlarini o'qituvchidan ko'ra o'zining kursdoshlari yaxshiroq biladi. Guruh sardori har bir o'quvchiga bilim doirasiga qarab topshiriqlarni taqsimlaydi. Hattoki eng dangasa o'quvchi ham guruh bilan ishlaganda fanga bo'lgan qiziqishi ortadi. Kichik guruh bilan ishlashda guruh sardori zimmasida barcha o'quvchilarning qiziqishlari va bilim darajasini bilishi va vazifalarni to'g'ri taqsimlash vazifasi yuklatiladi. Mustaqil ishni shunday tashkil etilishi natijasida bir qancha yutuqlarga erishiladi. Ya'ni, bu jarayonga barcha o'quvchilarning jalb etilishi, o'quvchilarning o'z qiziqishlari orqali fanga olib kirish va fanga bo'lgan qiziqishini orttirilish, vaqtni tejash imkoniyati, qisqa vaqt ichida tengqurlari bilan axborot almashish yo'li bilan bilimga ega bo'lishi, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchining ortishi, o'z- o'zini va guruhlararo baholash imkoniyatining mavjud bo'lishi, jamoa bilan ishlashni o'rganishi, berilgan topshiriqlarni o'z vaqtida bajarishi, muomala madaniyatining rivojlanishi, javobgarlik hissining kuchayishi, har bir o'quvchi o'zining qobiliyatini namoyon qila olishi kuzatiladi.

Xorijiy davlatlar ta'lim tizimida loyiha usuli bugungi kunda ham faol va juda myvaffaqiyatli qo'llanib kelinmoqda.

Coalition of Essential Schools yoki qisqacha CES - by AQSh ta'lim tizimining muqobil yo'nalishiga tegishli maktablar tarmog'i hisoblanadi. Bu maktablar oldiga aniq vazifa qo'yiladi, ya'ni: ta'lim oluvchilar tashabbusini psixologik va pedagogik qo'llab - quvvatlash uchun shart - sharoitni yaratish. Bu maktablarda ta'lim jarayonini tashkil etish tamoyillari tizimi ishlab chiqilgan, ularga:

- ta'limni amaliy faoliyat asosida tashkil etish;
- ta'lim jarayoni - bu o'quv faoliyati emas, balki, o'rgatuvchi faoliyat sifatida tashkil etish;
- ta'lim shakli - o'quv loyiha - ta'lim faoliyatining tarkibiy qismini tashkil etuvchi elementlardan iborat ekanligi;
- ta'lim jarayonini kasbiy faoliyatda uchraydigan amaliy muammolarni hal qilish bilan bog'liq bo'lgan haqiqiy amaliyotga yo'naltirish;

- o‘ylab topilgan, modellashtirilgan, eskirgan muammolar ustida emas, balki bugungi kunda mavjud bo‘lgan haqiqiy muammolar ustida izlanishlarni olib borish;

- ta‘lim oluvchilarning o‘quv loyihalar ustida izlanishlarining ta‘lim, ijtimoiy va amaliy tajribalarini individual va guruhda o‘qituvchi bilan birga muhokama qilish;

- ta‘lim beruvchi - fan o‘qituvchisi mustaqil ta‘lim jarayonida faqatgina o‘qituvchi emas, balki o‘quvchi uchun maslahatchi murabbiy hisoblanadi. Uning vazifasi mashq qildirish, amaliy myammolarni hal qilishga tayyorlash, faoliyatni tashkil etish usul va vositalariga o‘rgatishdan iborat.

Bugungi kunda professional ta‘lim o‘quv jarayonida samarali foydalaniladigan loyiha metodi o‘quvchilarni kasbiy mehnat faoliyatiga tayyorlashni muhim bir shakli bo‘lib hisoblanadi.

Bizningcha, bugungi kunda ta‘lim tizimida olib borilayotgan islohotlar davrida yuqorida keltirilgan fikrlarni uzluksiz ta‘lim tizimiga tatbiq etilishi mustaqil ta‘lim va unda o‘quvchilarning tashkilotchilik qobiliyatini rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘SMIRLARNI KASBGA YO‘NALTIRISHDA PSIXOLOGIK TRENINGLARNING AHAMIYATI

N.G.Odilova - O‘zMU Umumiy psixologiya kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada o‘smirlarni kasbga yo‘naltirishda psixologik treninglar olib borish masalasi yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilar o‘zlarining ijodiy amaliy faoliyatlari natijasida yangi bilimlar va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlarida treninglarning ahamiyati, ta‘lim muassasalarida kasb-hunarga yo‘naltirish ishlarini tashkil etish va amalga oshirishda o‘quv seminarlar, trening, anjumanlar va boshqa tadbirlarni tashkil etish, ilg‘or tajribalarni o‘rganish va ommalashtirish haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so‘zlar. Sharq mutafakkirlari, o‘smir, kasb-hunarga yo‘naltirish, muloqot, psixologik treninglar, ta‘lim - tarbiya, individual yondashuv, kommunikativ ko‘nikmalar.

Kasb-hunar egalari qadimdan e‘zozlanib kelingan. Bizning davlatimizda ularga nisbatan hurmat - ehtirom o‘zligimizni anglash tufayli yanada jamiyatimizda bilimdon, mustakil fikrlovchi, yuqori malakali, ma‘naviyatli, mohir kasb egalari tobora ko‘prok talab qilinmoqda. O‘zbekiston Respublikasi hukumati Qaror va Nizomlarida mutaxassis kadrlar tayyorlash masalasiga katta ahamiyat berilmoqda va ular haqida alohida g‘amho‘rlik qilinmoqda. Shu bilan birga, tor sohadagi kasbdan asta - sekin keng qamrovli universal kasbga o‘tish muammosi, g‘oyasi ilgari surilmoqda. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” da ko‘rsatib o‘tilganidek, mehnat va

Mundarija

Soʻz boshi.....	3
X.Togʻayev, Xalq taʼlimi tizimida oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirish sifati va samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	5
A.Mamadaliyev, Umumiy oʻrta taʼlim maktab oʻquvchilarini kasbga yoʻnaltirishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish.....	7
G.Oʻ.Yusupova, Oʻspirinlarni kasb-hunarga yoʻnaltirishda kreativ tafakkurni shakllantirishning ahamiyati.....	12
H.Foziljonov, Umumiy oʻrta taʼlim maktablari kasb-hunarga yoʻnaltiruvchilar ish faoliyatini samarali tashkil etish.....	14
T.M.Magrupov, Sh.B.Ibragimov, Maktabda kasbga yoʻnaltirish tizimida kasbga yoʻnaltirish ishlarini samaradorligini oshirish	18
Z.T. Gaibnazarova, Kasb tanlashda asosiy eʼtibor beriladigan omillar va ularni tizimli ravishda amalga oshirishning shart-sharoitlari.....	23
K.A.Mamajonova, Xalq taʼlimi tizimida oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirishga yondashuvning pedagogik mexanizmi.....	27
H.R.Sanaqulov, Boshlangʻich taʼlim texnologiya darslarida oʻquvchilarni ijtimoiy – kasbiy faoliyatga yoʻnaltirish metodikasining pedagogik - psixologik asoslari..	29
C. C. Гаибназаров, Профессиональная ориентация школьников в системе народного образования: проблемы и пути их решения.....	33
F.Qodirova, S.Moʻminov, Inklyuziv taʼlimga jalb qilingan oʻquvchilarni kichik maktab yoshidan kasb-hunarga yoʻnaltirish.....	35
N.N.Artikbayeva, N.M.Muxitdinova, Boshlangʻich taʼlim yoʻnalishi talabalarida kasbiy faoliyatga boʻlgan qobiliyat va kompetensiyalarni shakllantirish.....	37
R.R.Hayitboyeva, Xalq taʼlimi tizimida oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirish ishlari: muammo va ularning yechimlari.....	42
D.U.Yoʻldashova, Boshlangʻich sinf ona tili darslarida fonetik mashqlarni oʻqitishda talabalarni kasbiy faoliyatga boʻlgan qobiliyat va kompetensiyalarni shakllantirish.....	44
A.U.Karayev, Oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirishning psixologik asoslari.....	47
D.X.Mamatov, Oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirishda fanlararo aloqadorlikka eʼtibor.....	50
M.A.Sharapova, Umumiy oʻrta taʼlim maktab oʻquvchilarning kasb-hunar tanlashlarida psixologik yondashuv.....	53
S.A. Kholdarova, Requirements for choosing a profession.....	56
Z.T.Zakirova, Oʻtmish - hikmat bulogʻi, bugun - oliy neʼmat, kelajak esa oppoq qogʻoz.....	58
K.Abenova, Oʻquvchilarni kasb-hunarga yoʻnaltirishning individuallashtirish va differinsiallash tomonlari.....	62
I.F.Valiev, Kasbga yoʻnaltirishning oʻziga xos jihatlari.....	65
M.Sh.Islamova, Oʻquvchilarda kimyoviy bilimlar asosida kasbiy dunyoqarashni shakllantirish.....	68

H.I.Кушакова, Выявление оптимального пути решения профессиональной ориентации в Узбекистане.....	192
D.I. Madrimova, Kasbga yo'naltirishda o'quvchi shaxsiga individual yondoshish.....	195
Sh.E.Mamarajabov, Ta'limda differensial ta'limdan foydalanib o'quvchilarni kasb - hunarga yo'naltirishning imkoniyatlari.....	197
N.A.Mirashirova, Xalq ta'limi tizimida faoliyat olib boradigan amaliy psixologlarning kasbiy shakllanishining ilmiy o'rganilganligi.....	199
D.U.Mo'minova, Yoshlarimizni kasb-hunarga yo'naltirishda mehnat tarbiyasining ahamiyati.....	202
M.Tolipova, O'quvchilarni kasbga yo'naltirish va ta'lim samaradorligini oshirishda keys texnologiyalaridan foydalanish.....	204
S.N.Jo'rayeva, Zamonaviy moderinatsiyalashuv jarayonida pedagog imidjini tavsiflovchi shaxslilik xususiyatlari.....	208
R.M.Abdullaeva, Kasb tanlashda individual xususiyatlarni hisobga olish zarurati.....	216
Ch.R.Orzuqulova, Ilk o'spirinlik davrida yuksak insoniy hislarni kasb tanlashga ta'siri.....	220
G.M.Musaxanova, Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilarni kasb - hunarga yo'naltirishning pedagogik asoslari.....	222
N.G.Odilova, O'smirlarni kasbga yo'naltirishda psixologik treninglarning ahamiyati.....	225
L.Miraxmedova, Ixtisoslashtirilgan maktabda mehnat tarbiyasining mazmun va mohiyati.....	228
P.M.Pulatova, Ixtisoslashtirilgan maktabda kasb-hunarga doir mehnat tarbiyasining maqsad va vazifalari.....	231
N.I.Ravshanova, O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishning nazariy va amaliy ahamiyati: muammo va yechimlar.....	234
C.Рахимова, «Интерактивные методы профориентационной работы с молодежью».....	236
C.Ш.Мухамеджанов, Профориентационная работа на уроках английского языка в начальной школе.....	238
I.Y.Bobojonova, O'quvchilarning kasbiy mahoratini shakllantirishda blum taksonomiyasidan foydalanishning ahamiyati.....	242
F.A. Toshkenboeva, Umumiy o'rta ta'lim maktablarida kasb-hunarga yo'naltirish ishlarida ota - onalar bilan hamkorlik.....	244
X.G.Xolikova, Maktab o'quvchilarini kasbga yo'naltirishning ayrim jihatlari haqida.....	246
N.I.Xudayberdiyeva, O'quvchi va yoshlarni kasb-hunarga o'qitishda "ustoz - shogird" an'analarining ahamiyati.....	249
N.Xudoyberdiyeva, Maktab o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirishda mahalla va maktab psixologi hamkorligi.....	252
I.B.Yuldashev, Yoshlar kasbni qanday tanlaydi.....	254